ارزیابی میزان تأثیرگذاری عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در نواحی روستایی (مطالعه موردی: مسیر گردشگری اورامانات)

نگین عالی*، لقمان صادقی**

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۱۱/۲۰
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۴/۱۷

چکیده
اکوتوریسم، یکی از گونه‌های مهم گردشگری است و در میان سایر بخش‌های توریسم با سرعت بیشتری در حال رشد است. اکوتوریسم بهترین روشی است که می‌تواند برای ساکنان آن مفید بوده و منجر به حفاظت از طبیعت شود. استفاده از منابع طبیعی به‌عنوان جاذبه‌های گردشگری بدون آسیب رساندن به آن، مقوله‌ای ایده‌آل در راستای توسعه پایدار نواحی روستایی به‌شمار می‌آید. با نیل به این هدف، مسئله اصلی پژوهش ارزیابی میزان تأثیرگذاری عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در نواحی روستایی واقع در محور گردشگری سروآباد- پاوه با پتانسیل‌های بالای گردشگری طبیعی، فرهنگی، تاریخی و مذهبی می‌باشد. پژوهش کاربردی و روش انجام آن توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری مشتمل بر ۱۰۰ نفر از محققین، مسئولین، کارشناسان و نخبگان حوزه گردشگری آگاه و آشنا با محدوده مطالعاتی می‌باشد. جمع‌آوری نظرات و دیدگاه‌های از طریق روش میدانی و به کمک پرسش‌نامه انجام گرفت. برای تجزیه‌وتحلیل اطلاعات از آزمون‌های آماری رگرسیون چندمتغیره، تحلیل عاملی و مدل‌سازی معادلات ساختاری در محیط نرم‌افزارهای SPSS و Amos استفاده شد. یافته‌ها نشان داد شش عامل بهره‌گیری از پتانسیل‌های طبیعی، تاریخی و مذهبی، تأمین زیرساخت‌ها، تبلیغات و بازاریابی، پایداری در تأمین زیرساخت‌ها و حفظ آثار معماری ارزشمند، سرمایه‌گذاری، مشارکت و آگاهی بخشی به اهالی، پتانسیل‌های فرهنگی- هنری و مرزی بودن منطقه به‌طور متوسط ۶۳,۸۵ درصد بر توسعه پایدار نواحی روستایی تأثیرگذار می‌باشند. از این میان عامل پتانسیل‌های بالقوه طبیعی، تاریخی و فرهنگی محدوده موردمطالعه با بار عاملی ۱۸,۳۱ رتبه اول را در بین عوامل موردبررسی به خود اختصاص داده‌است. بر اساس برازش مناسب الگوی مفهومی پژوهش، همخوانی الگوی مفهومی با داده‌های گردآوری‌شده موردتأیید واقع می‌شود؛ بنابراین توجه به اکوتوریسم علاوه بر مزیت‌های مختلف در سطح منطقه‌ای و ملی امکان تحول نواحی محروم و منزوی غرب کشور که به‌عنوان حافظان سنتی پیرامون خود ایفای نقش می‌کنند را نیز ممکن می‌سازد. ازسوی‌دیگر گردشگری و اکوتوریسم همانند هر فعالیت دیگری اشتغال‌زا و منبع درآمد است و زنجیره‌ای از فعالیت‌های اقتصادی و خدماتی را به‌وجود می‌آورد و می‌تواند راهبردی برای توسعه‌ی همه‌جانبه دولت از نظر اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی باشد.

کلمات کلیدی: اکوتوریسم، گردشگری، نواحی روستایی، اورامانات.

* استادیار گروه جغرافیا (ژئومورفولوژی)، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. aalineg1382@gmail.com
** پژوهشگر دکتری شهرسازی، مدرس مدعو گروه شهرسازی دانشگاه کردستان.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-12]
[DOI: DOI: 10.22034/40.174.15]

مقدمه

اکوتوریسم بهترین روشی است که می‌تواند برای منطقه و ساکنان آن مفید بوده و منجر به حفاظت از طبیعت شود، استفاده از منابع طبیعی به‌عنوان جاذبه‌های گردشگری بدون آسیب رساندن به آن، مقوله‌ای ایده‌آل در راستای توسعه پایدار است (حاجی‌نژاد و یاری، ۱۳۹۲: ۳٤). اکوتوریسم به‌عنوان شکلی از توریسم پایدار که هم به حفاظت و هم به توسعه کمک می‌کند شناخته می‌شود (Bunruamkaew & Murayama، 2011: 269). هدف از توسعه اکوتوریسم در درجه اول حفاظت از مناطق طبیعی است و موجب ایجاد درآمد، حفاظت از محیط زیست، آموزش و مشارکت مردم محلی در فعالیت‌های اکوتوریستی خواهد شد (Das & Chatterjee، 2015: 137-136).

شرایط فعلی کره زمین به لحاظ کاهش کمی-کیفی منابع طبیعی، افزایش روبه‌رشد جمعیت، وجود چالش‌های جدی بین جمعیت نیازمند به طبیعت در تأمین نیازمندی‌های اساسی و ظرفیت محدود منابع طبیعی لزوم توجه به مبحث اکوتوریسم بر همگان به‌خصوص متفکران و اندیشمندان را بیش‌ازپیش آشکار نموده است. تا ضمن بهره‌گیری از مواهب الهی برای استفاده از نسل‌های آتی آن چیزی را که تحویل می‌دهیم پایداری خودش را از دست نداده باشد. اکوتوریسم انواعی از توریسم را شامل می‌شود که به طبیعت به‌طور مستقیم و غیرمستقیم مربوط می‌شود و انگیزه اصلی بازدید و استفاده از جذابیت‌های طبیعی و فرهنگ بومی است؛ بدون اینکه خلل و خسارتی متوجه آن گردد.

امروزه کشورهایی که بیشتر به توسعه اقتصادی خود می‌اندیشند به صنعت گردشگری به‌عنوان یک ضرورت مهم می‌نگرند و آن را در صدر برنامه‌های توسعه‌ای خود جایی داده‌اند. ایران ازلحاظ جاذبه‌های گردشگری فرهنگی یکی از ده کشور اول جهان و از نظر آثار باستانی یکی از پنج سرزمین نخست جهان به جهت جاذبه‌های اکوتوریسم و تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری است (تاج علی، ۱۳۸۵: ٤). توسعه اکوتوریسم پایدار در ایران که با اقتصاد تک‌بعدی و وابستگی به درآمدهای نفتی مواجه است سبب رونق اقتصادی و دستیابی به توسعه پایدار خواهد شد.

اورامانات به‌عنوان بخشی از ایران اسلامی گهواره‌ی تاریخ، تمدن، طبیعت و بالاخره مهد زیبایی‌هایی است که پرگار یکتا نقش زیبای آن‌ها را آفریده است؛ کوه‌ها، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها، آبشارها، جنگل‌ها، غارها و افزون بر آن ده‌ها اثر فاخر و تاریخی، تمدنی را به‌وجود آورده که ایران و ایرانی است (میرزایی، ۱۳۹۱: ۱۲۱۹). علی‌رغم تمامی مواهب فوق روستاهای این محدوده از نظر معیشتی و درآمدی در وضعیت چندان مناسبی قرار ندارند و بخش عمده‌ای از معیشت آنان بر پایه‌ی کولبری در نوار مرزی استوار است؛ و علی‌رغم داشتن درآمد پایین شغلی سخت، طاقت‌فرسا و بسیار پرخطر است. بهره‌گیری از پتانسیل‌های بالقوه اکوتوریسم در منطقه علاوه بر درآمدزایی و تأمین اشتغال روستائیان می‌تواند بر توسعه پایدار روستایی در این منطقه تأثیر بسزایی داشته باشد. این امر مستلزم شناسایی پتانسیل‌های بالقوه موجود و برنامه‌ریزی در راستای بالفعل نمودن آن‌هاست. با توجه به این هدف؛ مسئله اصلی پژوهش حاضر شناسایی میزان تأثیرگذاری هر یک از عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در این منطقه می‌باشد.

مبانی نظری

اکوتوریسم

اکوتوریسم یکی از گونه‌های مهم گردشگری است و در میان سایر بخش‌های توریسم با سرعت بیشتری در حال رشد است (Das, Syiemlieh، 2009؛ Akbulak

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-12]
[DOI: DOI: 10.22034/40.174.15]

Cengiz &، 2014: 381-380). اکوتوریسم از توریسم پایدار گرفته شده و اولین شکل تعریف رسمی آن توسط سبالوس لاسکورین[1] در سال ۱۹۸۰ ایجاد شده است (Sharpley, 2006). اکوتوریسم که اختصار واژه توریسم اکولوژی[2] است، برخلاف سایر جنبه‌های توریسم دارای محتوایی چندبعدی است (Higham, 2007)؛ و تمرکز آن بر روی بقاء حیات وحش، حفظ محیط زیست، ریشه‌کنی فقر و توسعه سرمایه‌داری می‌باشد (Duffy, 2008). در یک تعریف از اکوتوریسم پایدار آمده است که گردشگری از لحاظ اکولوژیکی پایدار باشد، یعنی به نیازهای فعلی گردشگران طبیعت پاسخ دهد و به حفظ و گسترش فرصت‌های موجود برای آینده بپردازد و به‌جای صدمه رساندن به زیست‌بوم (اکولوژی) در جهت پایداری آن تلاش ورزد، اکوتوریسم پایدار خوانده می‌شود (بدری و همکاران، ۲۰۱۱). براین‌اساس، می‌توان اظهار نمود که اکوتوریسم سفری زیست‌محیطی، مسئولانه و بازدید از مناطق طبیعی دست‌نخورده برای لذت بردن و قدردانی از طبیعت (همراه با ترکیب ویژگی‌های فرهنگی حال و گذشته) است؛ که حفاظت از محیط زیست را ترویج می‌دهد، تأثیرات منفی بازدیدکنندگان را پایین می‌آورد، مردم محلی را به‌صورت فعال درگیر می‌کند و منافع اقتصادی- اجتماعی را برای آن‌ها فراهم می‌کند (Ceballos- Loscurain, 1996). همچنین بر این عقیده استوار است که محیط اکولوژیکی یک منبع محلی است که با استفاده از جذب توریست برای ساکنین محلی ارزش اقتصادی ایجاد می‌کند (Chiu et al, 2014). اخیراً، کشورهای درحال‌توسعه اکوتوریسم را به‌عنوان یک استراتژی در حفظ منابع اکولوژیکی و نیروی حیاتی برای اقتصادهای محلی به کار می‌گیرند (Cheung & Fok, 2014؛Che, 2013). اهمیت اکوتوریسم در عرصه جهانی به حدی بوده که سازمان ملل سال ۲۰۰۲ را به‌عنوان سال «بین‌المللی اکوتوریسم» نامید.

اهداف اکوتوریسم

اکوتورسیم اهداف اجتماعی اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی متفاوتی دارد، مهم‌ترین این اهداف عبارتند از: ۱- رهنمون نمودن گردشگران به مقاصد طبیعت، ۲- به حداقل رساندن تماس‌های آسیب‌زا به محیط زیست، ۳- دادن آگاهی‌های محیطی، ٤- تهیه منابع مالی برای حفظ محیط زیست، ٥- تهیه درآمد و منابع مالی برای بهبود مردم محلی و محیط‌های پذیرایی گردشگران و احترام گذاشتن به فرهنگ محلی، ٦- پشتیبانی از حقوق بشر و تحرکات آزادی خواهانه، ۷- تقویت مشارکت‌های عمومی، ۸- التزام به مصرف کمتر منابع تجدیدناپذیر، ۹- تقویت اشتغال‌زایی از طریق جذب اکوتوریست‌ها و ارائه خدمات مرتبط، ۱۰- تقویت ویژگی خرده‌فرهنگ‌ها، ۱۱- مشارکت در تأمین رفاه جوامع محلی، ۱۲- مسئولیت در حفظ تنوع زیستی و ۱۳- فراهم آوردن فرصت‌های یادگیری و آموزشی (کاسه‌گر محمد و هاشمی، ۱۳۹٤: ۱۳).

رقابت‌های مکانی اکوتوریسم

در اقتصاد امروز بی‌مرز جهانی مکان‌ها در نقش بازیگران جدید در صحنه جهانی عمل می‌کنند؛ زیرا جهانی شدن اقتصادی و تشدید سرعت تغییرات فناوری دو نیروی مهم در رقابت‌های مکانی است. به همین دلیل مکان‌ها باید در چگونگی جذب کسب‌وکارها، تولید، محصولات مشتری مدار و توجه به شرایط بازار رقابت کنند؛ بنابراین جاذبه‌های اکوتوریستی مناطق روستایی به منزله یک محصول و تولید در رقابت برای جذب گردشگر اهمیت مکانی دارد. لذا مکان‌های روستایی که در آن‌ها جاذبه‌های اکوتوریستی متنوع و

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-12]
[DOI: DOI: 10.22034/40.174.15]

بکر وجود داشته باشد در بازار گردشگری موفق‌تر عمل می‌کند. نتیجه این رقابت‌های مکانی روستاهای با قابلیت اکوتوریستی، به‌دست آوردن مزیت‌های رقابتی تغییر ساختار اقتصادی روستا، ایجاد و سوق دادن زمینه-های فکر بازار به اهمیت قابلیت‌های اکوتوریستی در رقابت‌های اقتصادی، تقویت زیرساخت‌ها، توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه و نوآورانه در زمینه گردشگری و اکوتوریسم برای جذب مشتری و درنهایت تغییر و بازساخت ساختارهای معیشتی و درآمدی روستائیان است. نتیجه این تحولات قواعد بازی مکان‌ها در عرصه رقابت‌های اقتصادی است. در این چارچوب همانند جهانی شدن، ساختار اقتصاد روستایی نیز پیچیده، آشفته، چندبعدی، چندزمانی و چندمرکزی شده است (Jansson and Muller, 2005).

درواقع جریان‌های منطقه‌ای گردشگری منجر به استفاده گردشگران از برخی خدمات مانند حمل‌ونقل، هتل‌ها، جاذبه‌های تفریحی، رستوران‌ها و مغازه‌ها می‌شود؛ بنابراین پیوند فضایی بین مبدأ و مقصد منجر به ایجاد فضای اقتصادی می‌شود که تحت تأثیر جریان‌های توریستی در مناطق روستایی شکل می‌گیرد. این فضاهای اقتصادی به دلیل بکر بودن و نبود رقیب‌های اقتصادی بزرگ زمینه مناسبی برای شروع فعالیت کارآفرینانه افراد روستایی و کارآفرینان کوچک است. لذا در توسعه اکوتوریسم کارآفرینانه روستایی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار فاصله جغرافیایی روستاهای با قابلیت اکوتوریستی از بازارهای عمده به دلیل توزیع فضایی روستاها و جاذبه‌های اکوتوریستی و همچنین فاصله از کانون‌های جمعیتی متقاضی در نقش مشتریان گردشگری است (Hall and Boyd, 2005).

اکوتوریسم و توسعه پایدار روستایی

مفهوم توسعه پایدار دربرگیرنده‌ی یکپارچگی ابعاد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و محیطی به بهره‌گیری انسان از محیط جغرافیایی و تجارب مدیریت منابع و حداقل‌سازی آشفتگی اکوسیستم و اجتناب از بی‌نظمی (Wahab and Pigram, 2004: 302). کیفیت توسعه و توزیع متعادل آثار آن، تأمین امنیت نسل‌های فعلی و آتی، دسترسی برابر به منابع، آموزش و آگاه‌سازی، توجه به نقش نهادهای محلی، حقوق دارایی‌ها، حمکرانی خوب (Prasad, 2003: 756)؛ و پایداری اجتماعی و فرهنگی و توجه به نقش سرمایه‌های اجتماعی برای مدیریت صحیح و تصمیم‌گیری برای کنترل بهتر جامعه‌ی محلی دلالت دارد (Kusakabe, 2012: 1046)؛ بنابراین از دیدگاه برخی محققان، اکوتوریسم اغلب به‌عنوان ابزار عالی برای ارتقای توسعه‌ی پایدار روستایی کشورهای درحال‌توسعه را دارد (Weaver, 1999: 795 ؛ Buchsbaum, 2004: 1). به‌طوری‌که ازیک‌طرف منجر به ایجاد اشتغال، ارزآوری، تعادل منطقه‌ای، کمک به سرمایه‌گذاری کوچک‌مقیاس محلی، بهسازی زیستگاه‌های حیات وحش، توسعه‌ی مناطق دارای جاذبه‌های گردشگری و جلوگیری از برون کوچی می‌شود (طیبی و همکاران، ۱۳۸٦: ۸٤؛ صدرموسوی و همکاران، ۱۳۸۳: ۹۲) و ازطرف‌دیگر، پول و جمعیت را از مراکز تمرکز و ثقل صنعتی به‌سوی نواحی پیرامونی، روستاها و جاذبه‌های طبیعی می‌کشاند (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۰: ٤٥؛ هاراکاوا، ۲۰۱۰: ٦۷). به‌عبارت‌دیگر اکوتوریسم با حفاظت از نواحی طبیعی به صورت‌های زیر مؤثر است: ۱- ایجاد منابع اقتصادی و تنوع‌بخشی به مشاغل و فرصت‌های درآمدی جایگزین برای جوامع محلی،- افزایش آگاهی در جهت حفاظت از سرمایه‌های طبیعی و فرهنگی بین افراد بومی و گردشگران، ۳- ارتقای مشارکت مردم محلی در بعد تصمیم‌گیری و بهره‌مندی از مزایای گردشگری (فلاحی،

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-12]
[DOI: DOI: 10.22034/40.174.15]

۱۳۸۵: ۷۷؛ نیت، ۲۰۰۸: ۳٤).

پیشینه تحقیق

گردشگری طبیعی یا اکوتوریست طرفداران بی‌شماری در سراسر جهان دارد؛ این‌گونه از گردشگری که متکی به پتانسیل‌های طبیعی و بالقوه مقاصد گردشگری است و با کمترین هزینه قابلیت بهره‌برداری و استحصال را داراست تأثیر مثبتی بر توسعه نواحی پیرامونی بالأخص نواحی روستایی دارد؛ اما توجه به ابعاد پایداری محیطی ازجمله موضوعاتی است که بایستی در زمینه توسعه مقاصد اکوتوریست مدنظر قرار گیرد. بررسی تحقیقات موجود در این زمینه نیز از زوایای مختلف این موضوع را مورد کنکاش و بررسی قرار داده‌اند. (Smriti Ashok Dr , HR Tewari, M.D Behera, Arijit Majumdar 2017)، ٤ اصل، ۸ معیار و ۵۸ شاخص را به‌عنوان چارچوبی برای ارزیابی پایداری توسعه اکوتوریسم استخراج کرده‌اند. (Nino Paresashvili, 2014) اهمیت توجه به توسعه اکوتوریست پایدار را مورد تأکید قرار داده‌اند. (محمدیان مصمم و همکاران، ۲۰۱٦) ارزیابی پایداری اکوتوریسم، از دیدگاه مردم محلی را موردبررسی قرار داده‌اند. (بزم‌آرا بلشتی و همکاران، ۱۳۹٦) پس از ارزیابی پهنه‌های مناسب توسعه اکوتوریسم در مناطق حفاظت‌شده خاییز، نتیجه می‌گیرند سطح پایین دانش زیست‌محیطی در میان تصمیم‌گیرندگان و مدیران، چندگانگی مدیریتی و کمبود منابع مالی موردنیاز در شهرستان و استان دو عامل پیشگیری به‌سوی دستیابی به توسعه اکوتوریسم پایدار هستند. (احمدی و همکاران، ۱۳۹٦) پس از تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه‌ی اکوتوریسم در نواحی روستایی شهرستان زنجان؛ نتیجه می‌گیرند عوامل زیرساختی، توان محلی، سیاست‌گذاری و تبلیغات با ایجاد شرایط مناسب، زمینه شکل‌گیری توسعه اکوتوریسم را در محدوده موردمطالعه به همراه داشته است. (شاطریان و همکاران، ۱۳۹٦) عامل جذب سرمایه‌گذاران محلی- منطقه‌ای و واگذاری مسئولیت اداره و سازمان‌دهی توسعه طبیعت‌گردی منطقه به آنان، اصلی‌ترین عامل در توسعه اکوتوریست دانسته‌اند. (سرائی و همکاران، ۱۳۹٤) نتیجه می‌گیرند مناسب‌ترین استراتژی برای توسعه اکوتوریسم در تفرجگاه دره کنگ، استراتژی ایجاد هماهنگی بین ادارات و نهادها و بخش‌های مختلف مرتبط با امر اکوتوریسم و توسعه منابع و جاذبه‌های فرهنگی و طبیعی گردشگری و اشتغال‌زایی در تفرجگاه کنگ می‌باشد. (ایلدرمی و همکاران، ۱۳۹٤) نشان می‌دهد که منطقه برای توسعه تفرج گسترده یا تفرج متمرکز از توان بالایی برخوردار بوده و اکثر روستاها توانمندی لازم برای توسعه گردشگری مناسب و اکوتوریسمی را دارند. (جعفری و همکاران، ۱۳۹٤) پتانسیل‌های بالقوه ژئوتوریسم در منطقه اورامان موردبررسی قرار داده و معتقدند ارزش علمی لندفرم‌های موردنظر بیشتر از ارزش‌افزوده آن‌ها می‌باشد. بر اساس پژوهش (عینالی و همکاران، ۱۳۹۳) بیشترین میزان تأثیر مستقیم اکوتوریسم در منطقه اورامانات به ابعاد اقتصادی (۰,۵۵۰) و کالبدی (۰,۳۷۱) توسعه روستایی و کمترین آن نیز به مؤلفه‌ی زیست‌محیطی (۰,۲٦۹) اختصاص دارد. (حاجی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۳) معتقدند توسعه قطب‌های گردشگری طبیعی نیازمند تدوین برنامه‌ریزی استراتژیک می‌باشند.

معرفی محدوده موردمطالعه

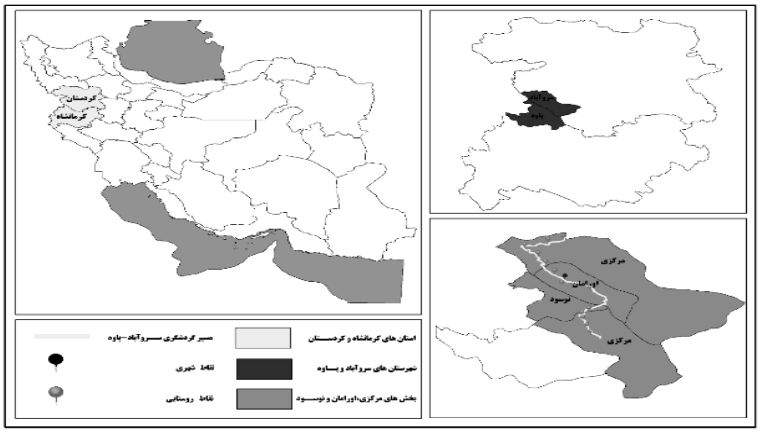
منطقه اورامانات ناحیه‌ای کوهستانی است که بخش اعظم آن در ایران و در استان‌های کرمانشاه و کردستان واقع شده و حدود جغرافیایی آن به قرار زیر است از شمال به سنندج، از غرب به کردستان عراق، از جنوب به شهرستان دالاهو و از شرق نیز به شهرستان کامیاران محدود می‌گردد (ضرابی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳٦).

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-12]

[DOI: DOI: 10.22034/40.174.15]

قسمتی از اورامان که در خاک ایران قرار دارد شامل دو بخش شمالی اورامان در محدود شهرستان‌های مریوان، سروآباد و کامیاران در استان کردستان و بخش جنوبی آن در محدوده شهرستان‌های پاوه، روانسر، جوانرود و ثلاث باباجانی در استان کرمانشاه قرار گرفته است. کوهستان‌های شاهو و دالانی در حد فاصل این دو بخش واقع شده‌اند (ولدبیگی، ۱۳۸۸: ۷). در پژوهش حاضر محور گردشگری سروآباد- پاوه به‌عنوان محوری که دارای جاذبه‌های گردشگری طبیعی، فرهنگی، تاریخی و مذهبی است موردبررسی قرار گرفته است.

از نظر طبیعی و ژئومورفولوژیک این منطقه شامل مناطق کارستی و غیرکارستی، کواستا، سیرک یخچالی، آبشار، چشمه، انواع فرسایش، سولی فلیکسیون، گسل، غارها (عوالان، مه ره جه‌نه)، دریاچه‌های فصلی در دل کوه، مناظر عریان زمین‌شناسی نظیر طاقدیس‌ها و ناودیس‌ها، مگادولین‌ها، لایه‌های سنگ رسوبی، یخچال‌های طبیعی می‌باشد (جعفری، ۱۳۹٤: ۵۲-۵۱). معماری سنتی روستاهای اورامان به علت دارا بودن ویژگی‌های طبیعی از جاذبه‌های گردشگری است؛ زیرا شکل و الگوی این روستاها به‌صورت پلکانی است که بازتاب ارزش‌های فرهنگی- محلی ناحیه است (سلطانی، ۱۳۸۷: ۱). استفاده معماران بومی از طبیعت از مزایای این معماری است که درخور توجه است (الوانی، ۱۳۷۳: ۲۹-۲۸). خانه‌های روستایی این منطقه با سنگ و اغلب به‌صورت خشک، دست‌چین و به‌صورت پلکانی ساخته شده است. مردم منطقه به‌وسیله‌ی متخصصان خود، کار معماری و بنایی را انجام داده که برای مردم غیربومی بی‌نهایت شگفت‌انگیز است (جعفری و همکاران، ۱۳۹٤: ۵۲). این منطقه از لحاظ مذهبی از روزگاران کهن بسیار غنی بوده و به برکت اسلام، جایگاهی ویژه در میان ساکنان بومی و مردم خارج از منطقه دارد، بسیاری از بناهای مذهبی و تاریخی در نواحی روستایی ازجمله جاذبه‌های گردشگری به‌شمار می‌رود غالب این بناها زیارتی بوده و گردشگران را از نواحی اطراف، جذب می‌نمایند. مقبره پیر شالیار در روستای اورامان و کوسه هجیج در روستای هجیج به‌عنوان جاذبه گردشگری در کل زاگرس شناخته شده است (سلطانی، ۱۳۸۷: ٤). موسیقی اورامان همچنان اصالت خویش را حفظ نموده است. گیوه، فرنجی، قاشق و چنگال چوبی، شانه، جاجیم، سبد و در و پنجره‌های چوبی از هنرهای سنتی و صنایع دستی مردم روستاهای اورامان به‌شمار می‌آیند (جعفری و همکاران، ۱۳۹٤: ۵۲) (تصویر شماره ۱ و ۲).

ت۱. موقعیت محدوده موردمطالعه در سلسله‌مراتب تقسیمات سیاسی- اداری

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-12]
[DOI: DOI: 10.22034/40.174.15]

ت۲. مسیر گردشگری اورامانات و موقعیت روستاهای پیرامونی آن

روش‌شناسی پژوهش

در این مقاله، هدف پژوهش بررسی عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در نواحی روستایی است؛ بنابراین ماهیت پژوهش کاربردی و روش انجام نیز توصیفی-تحلیلی می‌باشد. آمار و اطلاعات موردنیاز پژوهش از طریق مطالعات اسنادی، کتابخانه‌ای و بررسی پیشینه تحقیقات مرتبط با موضوع پژوهش انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش نیز شامل ۱۰۰ نفر از محققین، مسئولین، کارشناسان و نخبگان حوزه گردشگری می‌باشد. جمع‌آوری نظرات و دیدگاه‌های افراد جامعه از طریق روش میدانی و به کمک پرسش‌نامه محقق ساخته انجام پذیرفت. پایایی پرسش‌نامه نیز بر اساس ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰٫۸۷ محاسبه شد. برای تجزیه‌وتحلیل اطلاعات از آزمون‌های آماری رگرسیون چند متغیره، تحلیل عاملی و مدل‌سازی معادلات ساختاری در محیط نرم‌افزارهای SPSS و Amos استفاده شد.

بحث و یافته‌ها

برای انجام این پژوهش که محصول نهایی آن ساخت مدل و ابزار سنجش ارزیابی میزان تأثیرگذاری عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در نواحی روستایی است، مطابق با الگوهای ساخت ابزار در علوم انسانی عمل شده و در این راستا، مراحل شاخص‌سازی و انجام روایی، تحلیل عامل اکتشافی برای تعیین ساختار عاملی اولیه، تعیین پایایی ابزار و تحلیل عاملی تائیدی برای بررسی ساختار عاملی انجام گرفته است.

شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در نواحی روستایی

در پژوهش حاضر تعداد ۵ شاخص و ۲۵ سنجه (مؤلفه) به‌عنوان عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در منطقه اورامانات مورد شناسایی قرار گرفته است.

جهت شناسایی عوامل پنهان (سازه) توسعه اکوتوریسم، بر روی داده‌های گردآوری‌شده تحلیل عاملی اکتشافی انجام شده است. برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی ابتدا پیش‌شرط‌هایی انجام این آزمون موردبررسی قرار گرفته است. سطح معناداری حاصل از آزمون بارتلت جهت بررسی کرویت داده‌ها برابر با ۰٫۰۰۰ به‌دست آمد که از ۰٫۰۵ کوچک‌تر است و نشان می‌دهد انجام تحلیل عاملی اکتشافی برای شناسایی ساختار و مدل عاملی مناسب بوده است؛ و فرض شناخته‌شده بودن ماتریس همبستگی رد می‌شود شاخص کفایت نمونه کیز-میرتاوکلین[3] به‌عنوان دومین پیش‌شرط برابر با ۰٫۸۸۹ (نزدیک به یک) به‌دست آمد؛ بنابراین تعداد نمونه (۱۰۰) نمونه در این پژوهش برای

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-12]
[DOI: DOI: 10.22034/40.174.15]

انجام تحلیل عاملی کافی است.

تعیین روش و تعداد عوامل

در اولین اجرای نرم‌افزار، بدون درخواست دوران عوامل، با استفاده از روش تجزیه‌وتحلیل به مؤلفه‌های اصلی، تعداد عامل‌هایی که قابل‌استخراج هستند، مشخص گردید. برای تعیین تعداد عاملی‌هایی که باید برای مجموعه دادها در این تحلیل استخراج شوند، ابتدا از معیار کایشر استفاده شد. بر اساس این معیار، تنها عامل‌های دارای مقدار ویژه‌ی ۱ یا بیشتر، به‌عنوان منبع ممکن تغییرات در داده‌ها پذیرفته می‌شوند. جدول شماره ۱ عوامل استخراج شده و درصد تغییرات آن‌ها را نشان می‌دهد که مقدار ویژه ٦ عامل بیشتر از ۱ بوده و این عوامل تجمعاً ٦٣,٨٥٢ درصد از تغییرات داده‌ها را تبیین می‌کنند (جداول شماره ۱ و ۲ و ۳).

مدل‌سازی معادلات ساختاری

مدل‌های معادلات ساختاری به‌طور اولیه فرصت استنتاج‌های علیتی را برای پژوهشگر فراهم می‌نماید. با توجه به این موضوع در این بخش از پژوهش مدل‌سازی معادلات ساختاری پژوهش که به کم نرم‌افزار AMOS تهیه گردیده است ارائه و سپس جدول مربوط به برازش مدل آورده شده است (تصویر شماره ۳).

ج۱. مقدار ویژه واریانس و درصد تجمعی هر یک

Component	مقادیر ویژه (Initial Eigenvalues)		
	total	% of variance	Cumulative%
۱	٦,٥٠٩	۱۸,۳۱۱	۱۸,۳۱۱
۲	٤,۲۲۷	۱۳,٤٦۱	۳۱,۷۷۲
۳	۳,۸۷٤	۱۲,۱۱	٤۳,۸۸۲
٤	۲,۱٤٥	۸,۹۸	٥۲,۸٦۲
٥	۱,٦۱۱	٦,۳۹	٥۹,۲٥۲
٦	۱,۲۱	٤,٦۰۰	٦۳,۸٥۲
۷	۰,۹۹۱	٤,۳۲٦	٦۸,۱۷۸
۸	۰,۹٦٦	۳,۸۹۹	۷۲,۰۷۷
۹	۰,۹۱۱	۳,٦۷۳	۷٥,۷٥
۱۰	۰,۸۸۷	۳,۳۱۱	۷۹,۰٦۱
۱۱	۰,۸۱۱	۲,۸٤٤	۸۱,۹۰٥
۱۲	۰,۸۰۱	۲,٦۲٤	۸٤,٥۲۹
۱۳	۰,۷٥٥	۲,٦۲۹	۸۷,۱٥۸
۱٤	۰,۷۰۱	۲,٥٥٦	۸۹,۷۱٤
۱٥	۰,٦٥٥	۱,۷٤۸	۹۱,٤٦۲
۱٦	۰,٥۹۹	۱,٦٥۲	۹۳,۱۱٤
۱۷	۰,٥٦۷	۱,۳۹۲	۹٤,٥۰٦
۱۸	۰,٤۸۷	۱,۳٤٥	۹٥,۸٥۱
۱۹	۰,٤٦٦	۰,۸۷۷	۹٦,۷۲۸
۲۰	۰,٤۳۷	۰,۸۱۱	۹۷,٥۳۹
۲۱	۰,٤۱۹	۰,٦۱۲	۹۸,۱٥۱
۲۲	۰,۳۹۹	۰,٥۹۲	۹۸,۷٤۳
۲۳	۰,٤۱۸	۰,٤٥۷	۹۹,۲
۲٤	۰,۳۷۷	۰,٤٥٥	۹۹,٦٥٥
۲٥	۰,۳٤۱	۰,٤٤٥	۱۰۰
۲٦	٦,٥۰۹	۱۸,۳۱۱	۱۸,۳۱۱
۲۷	٤,۲۲۷	۱۳,٤٦۱	۳۱,۷۷۲
۲۸	۳,۸۷٤	۱۲,۱۱	٤۳,۸۸۲
۲۹	۲,۱٤٥	۸,۹۸	٥۲,۸٦۲
۳۰	۱,٦۱۱	٦,۳۹	٥۹,۲٥۲
۳۱	۱,۲۱	٤,٦۰	٦۳,۸٥۲

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-12]

[DOI: DOI: 10.22034/40.174.15]

ج۲. عوامل دوریان یافته و بار عاملی آن‌ها برای تحلیل عوامل مؤثر توسعه اکوتوریسم در مناطق روستایی

Extraction Method: Principal Component Analysis Rotattion Method: Varimax with Kasiser Normalization

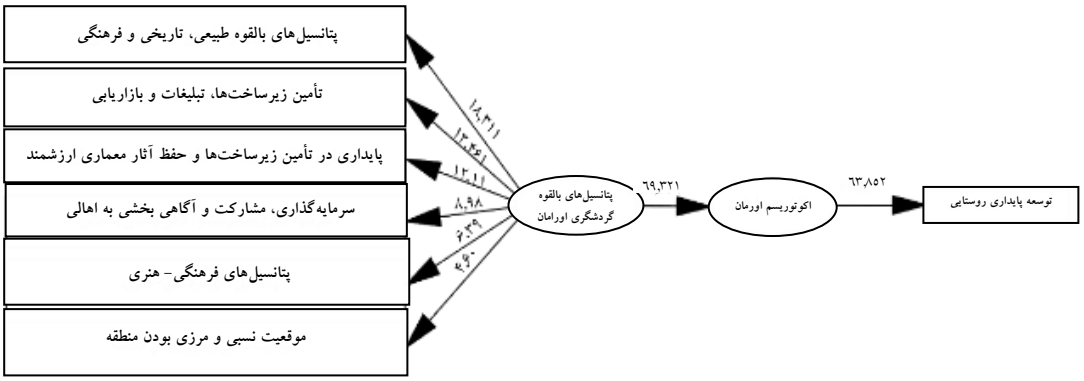
	عوامل (component)					
	۱	۲	۳	٤	٥	٦
بهره‌گیری از جاذبه‌های مذهبی نظیر مقبره پیر شالیار در شهر اورامان تحت و همچنین کوسه هجیج در روستای هجیج	۰٫۸۷۹					
قرار گرفتن در مسیر آبگیر سد داریان و فراهم شدن امکان بهره‌مندی از ورزش‌ها و تفریحات آبی	۰٫۸۲۳					
وجود جاذبه‌های (تاریخی، مذهبی، طبیعی و ...)	۰٫۷۵۳					
رودخانه سیروان و چشمه‌سازهای متعدد بخصوص چشمه بل	۰٫٦۹۹					
هماهنگی سازمان‌های مرتبط با جوامع و مسئولان محلی		۰٫۷٦۱				
نصب تابلوهای اطلاع‌رسانی در محل مناسب (جاده‌های ارتباطی و روستاهای واقع در مسیر)		۰٫٦۹۷				
برگزاری تورهای بازدید از منطقه بخصوص در جشن‌های مذهبی (پیر شالیار)		۰٫٦۲۳				
شبکه ارتباطی و سیستم حمل‌ونقل منطقه		۰٫٦۱۸				
امکانات و خدمات اقامتی		۰٫۵۹۱				
تبلیغات جهت معرفی منطقه (رسانه‌ها، توزیع بوروشور، نقشه، پوستر، برگزاری نمایشگاه، جشنواره و ...)		۰٫۵٦۱				
طراحی پایدار و سازگار با فضاهای گردشگری در منطقه			۰٫۸۳٤			
حفظ کالبد و جلوه روستایی منطقه و حفاظت از آثار و یادمان‌های منطقه			۰٫۷۹۹			
حفاظت از بافت پلکانی روستاهای واقع در محدوده			۰٫۷۸۷			
امکانات و خدمات رفاهی			۰٫۷۳۳			
وجود میوه‌ها و محصولات کشاورزی ارگانیک متنوع (گردو، به، بادام، مویز، انار و ...) جهت ارائه به گردشگران			۰٫۷۱۵			
جلب مشارکت سرمایه‌گذاران محلی و منطقه‌ای و واگذاری مسئولیت به آنان				۰٫۷٤۵		
سرمایه‌گذاری بخش پزشکی و طب سنتی در استفاده از دانش بومی				۰٫۷۳۸		
استفاده از راهنمایان محلی و افزایش آگاهی و اطلاعات روستائیان از مزایای گردشگری روستایی و ...				۰٫٦۸۸		
آب‌وهوای مناسب و ییلاقی بودن منطقه					۰٫٦۷۷	
وجود چشم‌اندازهای زیبا و منحصربه‌فرد به همراه باغات نواحی مرکزی					۰٫٦٤٤	
دارا بودن آداب‌ورسوم و فرهنگ محلی و سنتی و اماکن مذهبی و تاریخی و مراسمات خاص					۰٫۵٦۷	
پوشش گیاهی منطقه (گیاهان دارویی، جنگل‌های بلوط و ....)					۰٫۵۵٤	
رونق بوم گردی در روستاهای واقع در منطقه						۰٫۷۲۱
نزدیکی به مرز ایران به عراق (موقعیت مرزی)						۰٫٦۹۹
وجود صنایع دستی (جاجیم، گلیم، نمود، گیوه و ...)						۰٫٦۷۷

ج۳. نام‌گذاری عامل‌های استخراجی و بار عاملی

شاخص برازندگی مدل مفهومی	مقادیر شاخص
Chi-Square	97.73
Degrees of Freedom (df)	19
Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)	0.079
Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)	0.91
Goodness of Fit Index (GFI)	0.93
Standardized RMR	0.052

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-12]

[DOI: DOI: 10.22034/40.174.15]

ت۳. مدل‌سازی معادلات ساختاری پتانسیل‌های بالقوه اورامان و تأثیر آن بر توسعه پایدار روستایی

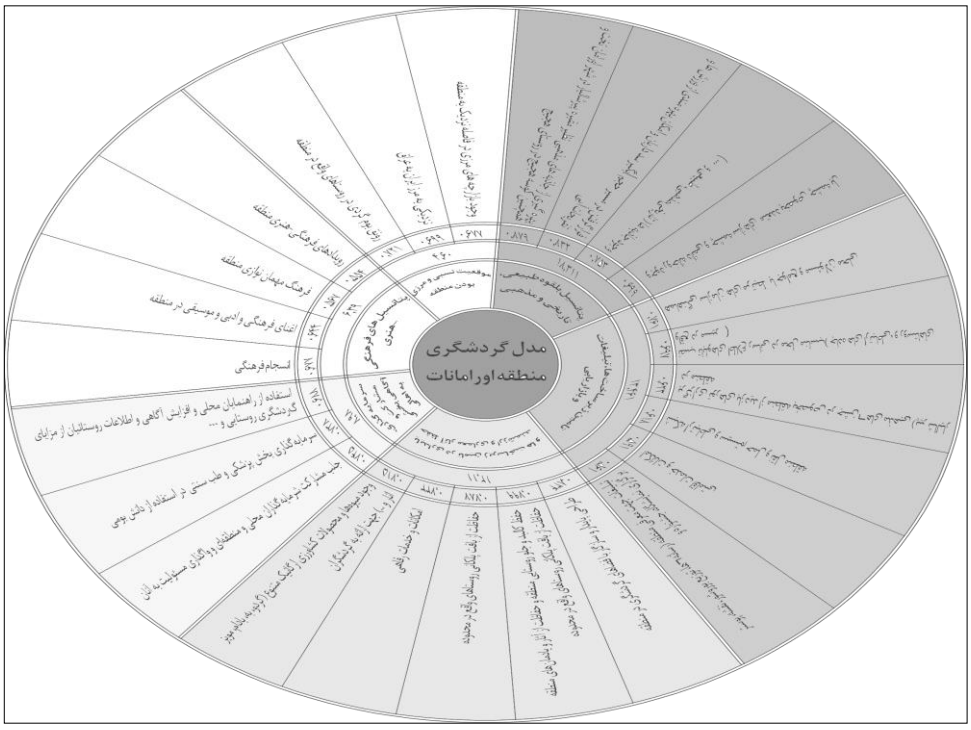
همان‌طور که در جدول شماره ٤ مشاهده می‌شود مقادیر تمامی شاخص‌ها نشان‌دهنده‌ی برازش مناسب و قابل‌قبول مدل مفهومی تحقیق می‌باشد (GFI>0.9؛ AGFI>0.9) بنابراین و بر اساس برازش مناسب الگوی مفهومی پژوهش، همخوانی الگوی مفهومی با داده‌های گردآوری‌شده مورد تائید واقع می‌شود.

با توجه به مطالعات انجام‌گرفته و تحلیل‌های حاصل از نتایج پرسشنامه‌های مدل گردشگری اکوتوریسم در منطقه اورامانات در قالب تصویر شماره ٤ ارائه گردیده است.

ج٤. ارزیابی برازش کل مدل

ردیف	نام عامل	بار عاملی	مؤلفه‌ها	بار عاملی
۱	پتانسیل‌های بالقوه طبیعی، تاریخی و مذهبی	۱۸,۳۱۱	بهره‌گیری از جاذبه‌های مذهبی نظیر مقبره پیر شالیار در شهر اورامان تحت و همچنین کوسه هجیج در روستای هجیج	۰,۸۷۹
			قرار گرفتن در مسیر حجم آبگیر سد داریان و امکان بهره‌مندی از ورزش‌ها و تفریحات آبی	۰,۸۳۲
			وجود جاذبه‌ها (تاریخی، مذهبی، طبیعی و ...)	۰,۷۵۳
			وجود رودخانه دائمی و چشمه‌سازهای متعدد بخصوص چشمه بل	۰,٦۹۹
۲	تأمین زیرساخت‌ها، تبلیغات و بازاریابی	۱۳,٤٦۱	هماهنگی سازمان‌های مرتبط با جوامع و مسئولان محلی	۰,۷٦۱
			نصب تابلوهای اطلاع‌رسانی در محل مناسب (جاده‌های ارتباطی و روستاهای واقع در مسیر)	۰,۷۹٦
			برگزاری تورهای بازدید از منطقه بخصوص در جشن‌های مذهبی (پیر شالیار در منطقه)	۰,٦۲۳
			شبکه ارتباطی و سیستم حمل‌ونقل منطقه	۰,٦۱۸
			امکانات و خدمات اقامتی	۰,۵۹۱
			تبلیغات جهت معرفی منطقه (رسانه‌ها، توزیع بوروشور، نقشه، پوستر، برگزاری نمایشگاه، جشنواره و ...)	۰,۵٦۱
۳	پایداری در تأمین زیرساخت‌ها و حفظ آثار معماری ارزشمند	۱۲,۱۱	طراحی پایدار و سازگار با فضاهای گردشگری در منطقه	۰,۸۳٤
			حفظ کالبد و جلو روستایی منطقه و حفاظت از آثار و یادمان‌های منطقه	۰,۷۹۹
			حفاظت از بافت پلکانی روستاهای واقع در محدوده	۰,۷۸۷
			امکانات و خدمات رفاهی	۰,۷۳۳
			وجود میوه‌ها و محصولات کشاورزی ارگانیک متنوع (گردو، به، بادام، مویز، انار و ...) جهت ارائه به گردشگران	۰,۷۱۵
٤	سرمایه‌گذاری، مشارکت و آگاهی بخشی به اهالی	۸,۹۸	جلب مشارکت سرمایه‌گذاران محلی و منطقه‌ای و واگذاری مسئولیت به آنان	۰,۷٤۵
			سرمایه‌گذاری بخش پزشکی و طب سنتی در استفاده از دانش بومی	۰,۷۳۸
			استفاده از راهنمایان محلی و افزایش آگاهی و اطلاعات روستائیان از مزایای گردشگری روستایی و ...	۰,٦۸۸
۵	پتانسیل‌های فرهنگی- هنری	٦,۳۹	انسجام فرهنگی	۰,٦۷۷
			غنای فرهنگی و ادبی و موسیقی در منطقه	۰,٦٤٤
			فرهنگ مهمان‌نوازی منطقه	۰,۵٦۷
			رویدادهای فرهنگی-هنری منطقه	۰,۵۵٤
٦	موقعیت نسبی و مرزی بودن منطقه	٤,٦۰	رونق بوم گردی در روستاهای واقع در منطقه	۰,۷۲۱
			نزدیکی به مرز ایران به عراق	۰,٦۹۹
			وجود بازارچه‌های مرزی در فاصله نزدیک به منطقه	۰,٦۷۷

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-12]
[DOI: DOI: 10.22034/40.174.15]

ت٤. مدل مفهومی پیشنهادی عوامل و مؤلفه‌های مؤثر در توسعه اکوتوریسم در منطقه اورامانات

نتیجه

شرایط ویژه جغرافیایی، تنوع اقلیمی، به‌همراه وضعیت خاص توپوگرافی و ژئومورفولوژیکی در سطح ایران بیانگر پتانسیل‌های بالقوه منحصربه‌فرد در زمینه اکوتوریسم در کشور است که عمدتاً منطبق بر گستره طبیعی نواحی جغرافیایی غرب کشور می‌باشد. این واقعیت در حالی است که گردشگری به‌طور اعم و گردشگری طبیعی (اکوتوریسم) به‌طور اخص در کشور، توسعه نیافته است و این بیانگر ظرفیت‌های گسترده برای توسعه‌ی اکوتوریسم در سطح کشور می‌باشد؛ بنابراین توجه به این موضوع علاوه بر مزیت‌های مختلف در سطح منطقه‌ای و ملی امکان تحول نواحی محروم و منزوی غرب کشور که به‌عنوان حافظان سنتی پیرامون خود ایفای نقش می‌کنند را نیز ممکن می‌سازد. ازسوی‌دیگر گردشگری و اکوتوریسم همانند هر فعالیت دیگری اشتغال‌زا و منبع درآمد است و زنجیره‌ای از فعالیت‌های اقتصادی و خدماتی را به‌وجود می‌آورد و می‌تواند راهبردی برای توسعه‌ی همه‌جانبه دولت از نظر اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی باشد؛ بنابراین در مقاله حاضر عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در منطقه اورامات در غرب کشور موردبررسی قرار گرفت؛ نتایج این بررسی نشان داد بهره‌گیری از پتانسیل‌های بالقوه و بالفعل متعدد این منطقه امکان دستیابی به توسعه پایدار مناطق روستایی این محدوده را می‌تواند به‌همراه داشته باشد. در این راستا شش عامل اصلی مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در مناطق روستایی ناحیه اورامانات شامل ۱- بهره‌گیری از پتانسیل‌های طبیعی، تاریخی و مذهبی، ۲- تأمین زیرساخت‌ها، تبلیغات و بازاریابی، ۳- پایداری در تأمین زیرساخت‌ها و حفظ آثار معماری ارزشمند، ٤- سرمایه‌گذاری، مشارکت و آگاهی‌بخشی

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-12]
[DOI: DOI: 10.22034/40.174.15]

بـه اهـالی، ۵- پتانسـیل‌هـای فرهنگـی- هنـری و ٦- موقعیت نسبی و مرزی بودن منطقـه مـی‌باشـد. ایـن عوامل به‌طور متوسط بالغ بر ٦٣,٨٥ درصد توسعه پایدار نواحی روستایی این منطقه را به خود اختصاص داده‌انـد و این نشان‌دهنده اهمیت توجه به این عوامل در فراینـد برنامه‌ریزی توسعه اکوتوریسم در منطقه می‌باشـد. البتـه همان‌گونه که در مبانی نظری پژوهش نیز اشـاره گردیـد توسعه اکوتوریست در کنار تمامی مزایای که مـی‌توانـد به‌همراه داشته باشد درصورتی‌که حفظ محیط زیسـت و توجه به پایداری مدنظر قرار نگیرد می‌تواند آسیب‌هـای زیست‌محیطی برای منطقه میزبان به‌همراه داشـته باشـد. این موضوع همکاری و مسـئولیت‌پـذیری کلیـه اجـزای صنعت گردشگری (ساکنین، مسئولین و گردشـگران) را می‌طلبد در این راستا جهت کاهش بار منفی اکوتوریسم در منطقه پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- ارتقای سطح دانش، آگاهی و مهارت جامعه میزبان در جهت توجه به ابعاد پایداری محیطـی در بهـره‌گیـری از پتانسیل‌های بالقوه محیطی.
- معرفی مناطق اکوتوریستی و برنامه‌ریـزی در راسـتای بهره‌گیری از پتانسیل‌های بالقوه محیطی.
- ترسیم نقشـه راه گردشـگری اکوتوریسـتی در سـطح منطقـه و برقـراری ارتبـاط بـا تورهـای گردشـگری در راستای جذب گردشگران.
- مشارکت جامعـه محلـی در برنامـه‌ریـزی، توسـعه و حفاظت از منابع طبیعی در مناطق اکوتوریستی.
- آموزش دادن مسائل زیسـت‌محیطـی بـه گردشـگران برای جلوگیری از تخریب محیط.
- بالا بردن سـطح آمـوزش مـردم بـومی بـا اسـتفاده از برگزاری کلاس‌های آموزشی برای شغل‌های مربـوط بـا صنعت گردشگری.
- خصوص ارزش‌های مذهبی و انتقادات جامعه میزبـان در غالب کدهای اخلاق گردشگری.
- توسعه خدمات شهری و خدمات بخصوص در زمـان اوج گردشگری برای جلوگیری از کمبودها.
- تقویت فرهنگ‌پذیری مسـافر در بـین افـراد بـومی و نهادینه کردن آن‌ها.

پی‌نوشت

1. Sebalus Lascorin
2. Ecological Tourism
3. Keys-Mirtavklin sample adequacy index

فهرست منابع

- احمدی، م؛ چراغی، م؛ سـلطانی، م. (١٣٩٦)، تحلیـل عوامـل مؤثر بر توسـعه‌ی اکوتوریسـم در نـواحی روسـتایی شهرسـتان زنجان، موردمطالعه؛ روستاهای دشت سهرین، فصلنامه اقتصاد و توسعه روستایی، سال ششم، ویـژه‌نامـه گردشـگری روسـتایی، ٢٣١-٢١٥.
- ایلدرمی، ع؛ دلال اوغلی، ع؛ قربانی، م. (١٣٩٤)، ارزیابی توان اکولـوژیکی و اکوتوریسـمی منطقـه حفاظـت‌شـده لشـکر در شهرستان ملایـر، دانشـگاه آزاد اسـلامی واحـد اهـر، فصـلنامه علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی، سال شانزدهم، شماره‌ی ٥٤، ٣٤٦-٣٢٥.
- بزم‌آرا بلشتی، م؛ توکلی، م؛ جعفـرزاده، ک. (١٣٩٦)، ارزیـابی پهنه‌های مناسب توسعه اکوتوریسـم در منـاطق حفاظـت‌شـده؛ مطالعه موردی: منطقه حفاظت‌شده خاییز، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره بیست و یکم، شماره ٣، ١١٨-٩٥.
- حاجی‌نژاد، ع؛ تقی‌زاده، ز؛ رحیمی، د. (١٣٩٣)، اولویت‌بنـدی قطب‌های گردشگری و تدوین راهبردهای توسعه گردشگری با اسـتفاده از TOPSIS و SWOT، مطالعـه مـوردی: اسـتان کرمانشاه، دوفصلنامه پژوهش‌هـای بـوم‌شناسـی شـهری، سـال چهارم، شماره هفتم.
- جعفری، غ؛ منفرد، ف؛ رسـتم‌نـژاد، ژ؛ رضـایی، خ. (١٣٩٤)، ارزیابی پتانسیل‌های بالقوه ژئوتوریسـم در منطقـه اورامـات بـا استفاده از روش ریناردِ، دوفصـلنامه ژئومورفولـوژی کـاربردی ایران، سال دوم، شماره چهارم، ٥٨-٤٤.
- رضوانی، م؛ اکبریان رولیزی، س؛ رکن‌الـدین افتخـاری، ع؛ و

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-12]
[DOI: DOI: 10.22034/40.174.15]

بدری، س. (۱۳۹۰)، تحلیل مقایسه‌ای آثار اقتصادی گردشگری خانه‌های دوم با گردشگری روزانه بر نواحی روستایی، با رویکرد توسعه پایدار، مطالعه موردی شهرستان شمیرانات، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، سال دوم، شماره، ٤، ٦٢-٣٥.

– سرائی، م؛ انصاری ارجمند، م؛ کمائی‌زاده، ی؛ خوش‌چهره، م. (۱۳۹۳)، تحلیل استراتژی‌های توسعه اکوتوریسم پایدار در تفرجگاه‌های پیرامون شهری با استفاده از رهیافت ترکیبی ANP-SWOT، مطالعه موردی: دره کنگ، مجله آمایش جغرافیایی فضا، فصلنامه علمی- پژوهشی دانشگاه گلستان، سال ششم، شماره مسلسل بیست و دوم، ۱۰۸-۹۱.

– سلطانی، ر. (۱۳۸۷)، جایگاه سکونتگاه‌های زاگرس در گسترش گردشگری در اورامانات تخت، اولین کنفرانس بین‌المللی سکونتگاه‌های زاگرس، کردستان، سنندج، دانشگاه کردستان، ۸-۱.

– شاطریان، م؛ کیانی سلمی، ص؛ غلامی، ی؛ منتصری، ز. (۱۳۹٦)، اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر طبیعت‌گردی روستاهای بخش برزک- کاشان با تلفیق تکنیک‌های Dematel و ANP، نشریات تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال هفدهم، شماره ٤٤، ١٥٤-١٣١.

– صدر موسوی، م؛ ذخیلی کهنمویی، ج. (۱۳۸۳)، درآمدی بر برنامه‌ریزی تفرجگاه‌های توریستی، نشریه‌ی جغرافیا و برنامه‌ریزی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه تبریز، سال چهارم، شماره ۱۷، ۱۱۲-۹۱.

– عینالی، ج؛ جعفری، غ؛ تیره، ا. (۱۳۹۳)، ارزیابی نقش اکوتوریسم در توسعه‌ی مناطق روستایی؛ مطالعه موردی: دهستان اورامان تخت-شهرستان سروآباد، مجله‌ی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری سال سوم، شماره ۹، ۲۱۱-۱۹۱.

– فلاحی، ح. (۱۳۸۵)، امکان‌سنجی توسعه‌ی اکوتوریسم- حوزه‌ی اشترانکوه با تأکید بر دریاچه‌ی گهر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده‌ی علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی.

– ضرابی، ا؛ محمدی، ج؛ باباخانزاده، ا. (۱۳۹۰)، تحلیلی بر جاذبه‌ها و تسهیلات گردشگری منطقه اورامانات، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال ۲۲، شماره پیاپی، ٤۳، شماره ۳، ۵۲-۳۵.

– فرج‌زاده اصل، م؛ کریم‌پناه، ر. (۱۳۸۷)، تحلیل پهنه‌های مناسب توسعه اکوتوریسم در استان کردستان با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی، پژوهش‌های جغرافیای طبیعی، دوره چهلم، شماره شصت و پنجم، تهران.

– کاسه‌گر محمدی، ش؛ هاشمی، س. (۱۳۹٤)، بررسی استراتژی مدیریت توسعه پایدار اکوتوریسم در شهر تنکابن، معماری و شهر پایدار، سال سوم، شماره دوم، ۲۲-۱۱.

– طیبی، س؛ بابکی، ر؛ جباری، ا. (۱۳۸٦)، بررسی رابطه‌ی توسعه گردشگری و رشد اقتصادی در ایران (۱۳۸۳-۱۳۳۸)، پژوهشنامه‌ی علوم انسانی و اجتماعی ویژه اقتصاد، سال هفتم، شماره ۲٦، ۱۱۰-۸۳.

– میرزایی، ر. (۱۳۹۱)، رابطه امنیت و توسعه گردشگری روستایی؛ مطالعه موردی منطقه مرزی اورامانات استان کرمانشاه، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش‌ها و رهیافت‌ها، زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

– ولدبیگی، ب. (۱۳۸۸)، نگاهی به جاذبه‌های گردشگری اورامان، نشر احسان، چاپ دوم.

- Akbulak, C., Cengiz, T., 2014. Determining ecotourism Strategies using A'WOT hybrid method: Case study of Troia Historical National Park, Canakkale, Turkey. International Journal of Sustainable Development & World Ecology. 21: 380-388.

- Buchsbaum, B. D., 2004. Ecotourism and Sustainable Development in Costa Rica, Thesis presented to Virginia Polytechnic Institute and State University, College of Architecture and Urban Studies.scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd.../EcotourismCostRica.pdf [access date: 6/2013].

- Bunruamkaew, K., Murayama, Y., 2011. Sit suitability evaluation for ecotourism using GIS & AHP: a case study of Surat Thani Province, Thailand. Procedia - Social and Behavioral Sciences. 21, 269-278.

- Ceballos-Lascuráin, H., 1996. Tourism, Ecotourism and Protected Areas: The State of Nature Based Tourism Around the World and Guidelines for Its Development. IUCN, the World Conservation Union, Gland, Switzerland, and Cambridge, UK.

- Cheung, L.T., Fok, L., 2014. Assessing the role of ecotourism training in changing participants' proenvironmental knowledge, attitude and behavior. Asia Pacific Journal of Tourism Research. 19 (6), 645-661

- Das, N., Syiemlieh, H.J., 2009. Ecotourism in Wetland ecology. International Journal of Tourism and Hospitality Research. 20: 445-450

- Duffy, R., 2008. Neoliberalising nature: global networks and ecotourism development in Madagasgar. Journal of Sustainable Tourism. 16: 327-344.

- Chiu, Y.-T.H., Lee, W.-I., Chen, T.-H, 2014, environmentally responsible behavior in ecotourism:

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-12]

[DOI: DOI: 10.22034/40.174.15]

antecedents and implication, Tourism Management. 40, 321-329.
- Jansson, B., & Muller, D., 2005. Tourism in High Latitude Peripheries: Space, Place and Environment, CABI, Wallingford
- Hall, C. M., & Boyd, S., 2005. Nature-based Tourism in Peripheral Areas: Development or Disaster, Channelview Press, Clevedon.
- Horáková, H., 2010.Transformation Of Rural Communities: Mobility, Tourism and Identity, Acta Historica Universitatis KlaipedensisXX, Studia Anthropologica, 6 (20): 37–51. http://briai.ku.lt/downloads/AHUK_20/20_037-051_Horakova.pdf [access date: 2/2014]
- Kusakabe, E., 2012. Social capital networks for achieving sustainable development, Local Environment, 17 (10): 1043–1062.
- Higham, J., 2007. Critical Issues in Ecotourism: Understanding a complex Tourism Phenomenon. Oxford: Butterworth- Heinemann
- Mohammadian Mosammam, H., Sarrafi, M., Tavakoli Nia, J., Heidari, S, 2016, Typology of the ecotourism development approach and an evaluation from the sustainability view: The case of Mazandaran Province, Iran, Tourism Management Perspectives 18, 168–178
- Neth, B., 2008. Ecotourism as a Tool for Sustainable Rural Community Development and Natural Resources Management in the Tunel Sap Biosphre Reserve, Germany, Kassel University Press. www.unikassel.de/upress/online/.../978-3-89958-465-3.volltext.frei.pdf [access date: 1/2014].
- Nino P., 2014. Major Tasks of Ecotourism Management in Georgia, 19th International Scientific Conference; Economics and Management 2014, ICEM 2014, 23-25, Latvia
- Sharpley, R., 2006. Ecotourism: A consumption perspective. Journal of Ecotourism, 5(1-2): 7-22
- Smriti Ashok, Dr., H.R. Tewari, M.D. Behera, Arijit Majumdar, Development of ecotourism sustainability assessment framework employing Delphi, C&I and participatory methods: A case study of KBR, West Sikkim, India, Tourism Management Perspectives 21 (2017) 24–41.
- Wahab, S. and Pigram, J. J., 2004. Tourism, Development and Growth: The challenge of sustanability, Routledge, Business & Economics. http://www.amazon.com/Tourism-Development-Growth-ChallengeSustainability/dp/0415160022 [access date: 10/2013].
- Wearing, S. and Neil, J., 2009. Ecotourism; Impacts, Potentials and Possibilities? UK, Oxford, Butterworth-Heinemannt.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-12]

[DOI: DOI: 10.22034/40.174.15]